

ზურაბ ცუცქერიძე

საქართველოში სასკოლო რეფორმის დეფორმაციული ასპექტები

მკითხველმა რომ არ იფიქროს, ეს კაცი მდგრადი (!) კონსერვატორია და ამიტომ აპირებს ჩვენში განხორციელებული სასკოლო რეფორმის კრიტიკასო (კრიტიკას რომ ვაპირებ, სათაურშივეა გაცხადებული!), ყოველგავრი ყალბი მოკრძალების გარეშე ამთავითვე გაცხადებ: მე და ჩემი თანამოაზრეები საბჭოური განათლების სისტემის რეფორმის აუცილებლობას რომ ვქადაგებდით, მაშინ ეს ჩვენი რეფორმატორები (უფრო კი — დეფორმატორები!) ჯერ კიდევ საბავშვო ბაღის ასაკისანი იყვნენ. მაშინ ჩვენს პედაგოგიკაში დისიდენტის იარლიყიც მოგვაკერეს და არაერთი უსიამოვნებაც გვაწვნევინეს.

ჩვენი ჟურნალის მკითხველმა იცის, რომ კონსერვატორობა და ნოვატორობა (იგივე რეფორმატორობა) თავისთავად არც კარგია და არც ცუდი. საქმე ის არის, როდის ხარ კონსერვატორი და როდის ნოვატორი. როდესაც ნოვატორობა და კონსერვატიზმი ერთად არიან, მაშინ გაწესრიგებულია საქმე და განვითარებაც უზრუნველყოფილია. ავტომობილს მხოლოდ მუხრუჭი რომ ჰქონდეს, ადგილიდან ვერ დაიძვრება, მაგრამ მხოლოდ აქსელერატორი თუ ექნა, მტრისას და ავისას, აუცილებლად გადაიჩქება. ასეა საზოგადოებაც.

საქართველოში ე. წ. განათლების ამჟამინდელი რეფორმის დაწყებისას, მისმა ერთ-ერთმა „თორეტიკოსმა“ გვაუწყა, სკოლაში აბსოლუტურად ყველაფერი უნდა შეიცვალოსო.

ყველაფერი როგორ უნდა შეიცვალოს, შე ჭკუის კოლოფო-მეთქი, ვუთხარი (ცოტა სხვა სიტყვებით, რა თქმა უნდა!), გაკვეთილის დაწყება და დამთავრება ზუსტად განსაზღვრული არ იქნება, მასწავლებლები და მოსწავლეები ფუნქციებს გაცვლიან, მოსწავლეთა კონტინგენტი კლასებად აღარ იქნება დიფერენცირებული თუ რა-მეთქი. შენ ქრონიკული ოპოზიციონერი ხარო, მიპასუხა.

მაღე გამოჩნდა, რომ საქმე ბევრად უფრო ცუდად იყო, ვიდრე მეგონა.

გულწრფელად უნდა გამოვტყდეთ, „ლიტერატურული საქართველოს“ ხმამაღალი ძახილი და მოწოდება, არიქა, ერისა და ქვეყნის მტრებით აივსო სახელმწიფო, განსაკუთრებით ხელისუფლებას, ერთობ გადაჭარბებულად მეჩვენებოდა. არ ყოფილა გადაჭარბებული! განსაკუთრებული დაკვირვებაც აღარ არის საჭირო, რომ დაინახო კარგად ორგანიზებული, მასირებული, თუმცა ერთგვარად შენიღბული შეტევა ეროვნულ ცნობიერებაზე. ამავე დროს, „შეუიარაღებელი“ თვალისათვისაც აშკარაა ეროვნული ცნობიერების ფორპოსტზე, განათლების სისტემაზე გამიზნული შეტევა, რომელიც უკვე შენიღბულიც კი აღარ არის.

ვითომ მართლა ასეაო, იტყვის საქმეში ღრმად ჩაუხედავი მკითხველი. კეთილი, ჩემო ბატონო, თქვენი ეჭვი ლეგიტიმურია. საგანმანათლებლო რეფორმას, რომლის აუცილებლობაზე (ვიმეორებ!) დიდი ხნის განმავლობაში პრინციპულად ვმსჯელობდით, მართლაც, მტრები ხომ არ ატარებენ? ბუნებრივია ასეთი კითხვის გაჩენა.

მოდით, ერთად გადავავლოთ თვალი რეფორმის სტრატეგიის განხორციელების პროცესსა და მის მეცნიერულ საფუძვლებს, მაშინ დავინახავთ რას თესავენ და როგორი მოსავლის აღებას ვარაუდობენ ჩვენი რეფორმატორები.

როგორც საზოგადოებისათვის ცნობილია, საქართველოში სასკოლო რეფორმის განხორციელების ხელშეწყობის მიზნით აშშ-მ 60 მილიონი დოლარი გამოჰყო, რომელიც ეტაპობრივად გადმოურიცხა საქართველოს განათლების სამინისტროს. მე იმის ცოდნას ნუ მომთხოვთ, ეს 60 მილიონი სესხი იყო თუ დახმარება. ასეა თუ ისე, კაცი რომ გაჭირვებაში ხელს გაგიმართავს, მადლობის მეტი რა გეთქმის.

ეს ფული რომ გამოგვიგზავნეს, თან დირექტივაც მოაყოლეს, თითოეული ცენტრი ამასა და ამას მოახმარეთო. თუ ეს ფული საჩუქარია, მაშინ ვერც ამაზე შეედავები. კაცი თუ ფულს გჩუქნის და გეუბნება, ამით შარვალი იყიდე და არა პურიო, რას ემართლები, მადლობელი არ ხარ? ხომ არ გართმევს, გჩუქნის! (ისე კი, ღმერთო შეგცოდე და, ეჭვი მღრღნის, რაღა ჩვენი ხალხის სიყვარულის ქოთანი გაუსკდა ამ ამერიკას, — შეერთებულ შტატებზე ვამბობ, — ამ სიშორეზე მცხორებ ხალხზე რამ აუჩუყა გული? იქვე არ ჰყავს ახლო მეზობლები: ნიკარაგუა თუ პუერტორიკო, ბოლივია თუ ჰონდურასი, პანამა თუ მანამა? გაუნათლებლობისა და სიღუხჭირის ჭაობში რომ იხრჩობიან!).

სარეფორმო სტრატეგიულ გეგმაში ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად პედაგოგთა კვალიფიკაციის ამაღლების ამოცანა იყო დასმული. კეთილი. ამაში ცუდი რა არის? პირიქით! საქმე ის არის, რომ ამ ორი ათეული წლის წინ „პედაგოგიურ მექად“ აღიარებულ თბილისში (აშშ-ს განათლების მუშაკთა დელეგაციის მეთაურის ნათქვამია ეს, თბილისში ყოფნისას 1984 წელს) და

მთელ საქართველოში კვალიფიკაცია რომ აუმაღლო პედაგოგებს, სრულიად თანამედროვე ნოვატორული თეორიები და ტექნოლოგიები უნდა მიაწოდო მათ.

ჩვენი რეფორმატორები როგორ იქცეოდნენ და რაში ხარჯავდნენ უცხოურ გრანტებსა თუ კრედიტებს?

უცხოელ სპეციალისტებს იწვევდნენ (იმ ქვეყნებიდან, რომლებმაც ფული გვასესხეს!) და ლექცია-სემინარებს ატარებინებდნენ იმ აქტივისტი მეთოდისტებისათვის, რომლებსაც შემდგომში სხვებისთვის უნდა გადაეცათ უცხოელების მიერ ნასწავლები „პედაგოგიური სიბრძნე“.

მე არ ვიცი, რა დონის სემინარებს ატარებდნენ ის უცხოელები და რა სიბრძნის საღარო იხსნებოდა მათს ლექციებზე, ამიტომ მხოლოდ სხვათა მონათხრობით ვერ ვიმსჯელებ. სამაგიეროდ, აგერ მაქვს 200 გვერდიანი წიგნი, რომელსაც ყდაზე ძალიან დიდი ასოებით აწერია „აქტიური სწავლების მეთოდების სახელმძღვანელო“ და იქვე, ცოტა უფრო მცირე ზომის ასოებით — „გაეროს ბავშვთა ფონდი“. ყდაზე მეტი არაფერი წერია.

ამ წიგნს შემთხვევით კი არ ვასახელებ, იგი განათლების სამინისტრომ გააუცვლა, როგორც სარეფორმო სტრატეგიის ძირითადი თეორიული დოკუმენტი, ჯერ კიდევ რეფორმის დასაწყისში.

სად მომზადდა და ვინ არიან ავტორები წიგნისა, რომლითაც კვალიფიკაცია უნდა აიმაღლონ ჩვენმა პედაგოგებმა?

წიგნის მეორე გვერდზე ირკვევა, რომ ეს სახელმძღვანელო სერბიისა და მონტენეგროს რესპუბლიკების განათლების სამინისტროების ხელდასხმით მოუშადადებიათ ივან ივიჩს, ანა პესიკანს, სლობოდან იანოვიჩს, სვეტლანა კიეკანინს. მათ შესახებ სხვა ცნობები აღნიშნული არ არის, ხოლო ევროპულ პედაგოგიკაში, რამდენადაც ვიცი, მათი სახელები უცნობია.

არავის დამცირებას არ ვაპირებ (ღმერთმა დამიფაროს!), მაგრამ, სხვათა შორის, ცნობისათვის ვიტყვი: გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან 90-იანი წლების არეულობამდე, იუგოსლავიის შვიდივე რესპუბლიკის დელეგაციები თვეში ორჯერ ჩამოდოდნენ იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიკის სამენციერო-კვლევით ინსტიტუტში მოწინავე პედაგოგიური ტექნოლოგიების შესასწავლად (შემდეგში, სლოვენიასთან ხელშეკრულებაც გაფორმდა).

სახელმძღვანელოს ქართული თარგმანი ნათლად მეტყვევებს მთარგმნელთა პედაგოგიურ „კვალიფიკაციაზე“. მთარგმნელებმა და მათმა დამკვეთებმა (თუ ისინი ერთი და იგივენი არ არიან!) ანაგებადაც არ იციან პედაგოგიკა და ფსიქოლოგია. ასეთი ცოდნა-გამოცდილებით რა თეორიულ საფუძვლებსაც შეუქმნიდნენ რეფორმას, ძნელი გასაგები არ არის.

სახელმძღვანელოს ეპიგრაფივით აქვს წამძღვარებული ამონარიდი: ვი-

ლაც ა. მ. და მ. ნ.-ს წერილიდან, რაც, სავარაუდოდ, ავტორთა პედაგოგიურ კრელოს გამოხატავს. „ადამიანს, რომელსაც სურს გავლენა მოახდინოს მეორე ადამიანის განვითარებაზე, მხოლოდ ერთი რამის გაკეთება შეუძლია: განავითაროს ამ ადამიანის განსჯის სიმტკიცე, ასწავლოს მას საკუთარი გონებით ფაქტებზე დაკვირვება და ლოგიკური დასკვნების გამოტანა დამოუკიდებლად“ (ხაზგასმა ჩემია — ზ. ც.).

აი, ასე იწყებენ ჩვენს „განათლებას“ სახელმძღვანელოს პირველივე გვერდიდან.

მართლაც, თუ კაცს მტკიცე მსჯელობის უნარს ჩამოუყალიბებ, საკუთარი „გონებით ფაქტებზე“ დაკვირვებასა და დასკვნების გამოტანას ასწავლი, ამაში ცუდი რა უნდა იყოს, მაგრამ რა შუამია აქ „მხოლოდ“? რატომ გვაფრთხილებენ, რომ ეს გააკეთეთ და სხვა არაფერიო. როგორ, ცოტა მზამზარეული ცოდნაც რომ მივცე, რა დაშავდება? აბა, იმას ვუცადო, „საკუთარი გონებით ფაქტებზე დაკვირვებითა და ლოგიკური დასკვნებით“ როდის მოახერხებს იგი მექანიკის კანონების, ან თუნდაც ელექტრობის თავისებურებების აღმოჩენასა და დადგენას? არაო, გვეუბნებიან, არაფერი ასწავლეთო, მეტიც, გვემუქებიან: „ვინც ამ გზას არ გაჰყვება და მოისურვებს საკუთარი გეგმებითა და რჩევით “ნამცხვარივით გაავსოს“ მეორე ადამიანი, მას შეიძლება ამოძრავებდეს ნებისმიერი რამ, ამ ადამიანისათვის განვითარებაში დახმარების გარეშე“.

რა დაგემართათ თქვე დედამამაცხონებულეხო (წიგნის ავტორებსა და მთარგმნელებს მივმართავ!), აქსიომატურობის პრინციპის შესახებ არაფერი გსმენიათ? ამას არ ეფუძნებდა ბავშვის სწავლა-განვითარება დღემდე? არც სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის შესახებ გაგიგიათ რაიმე? რაც შეხება მხოლოდ ცოდნის დაგროვებაზე ორიენტირებულ განათლებას, მას განაჩენი ჯერ კიდევ ოთხი საუკუნის წინ გამოუტანა იან ამოს კომენსკიმ და ბავშვის გონებრივი განვითარების კლასიკური ფორმულაც ჩამოაყალიბა: „ბავშვის გონება ჭურჭელი კი არ არის, რომელიც უნდა აავსო, არამედ ჩირაღდანია, რომელიც უნდა აანთო!“ ეს რომ გაგონილი ჰქონოდათ ამ წიგნის ავტორებს, იმას როგორ იტყოდნენ „ნამცხვარივით გაავსოს“ მეორე ადამიანო. ამგვარი შედარება არა მარტო პედაგოგიურ პროცესთან დაკავშირებით, არამედ საერთოდ არ მსმენია. ხოლო, რადგან წიგნის გამომცემლები მას გვთავაზობენ, ალბათ, სმენიათ კიდევ და მოსწონთ კიდევ. ღმერთმა შეარგოთ! იქვე, ყოველი შემთხვევისათვის, მკითხველს აკვალთანებენ (უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვი, ლანძღავენ-მეთქი); „ისეთი მასწავლებელი, რომელიც ჩვენ მიერ მოწოდებულ მცნებას არ მიჰყვება, ან უპასუხისმგებლო ბავშვია, რომელსაც საკუთარი ამბიციების დაკმაყოფილება სურს საკუთარი „ცოდნით“ თავის მოწონებითა და ახალი „მეგობრების“ შექმნით, ან თაღლითია, რომელსაც თავისი წვრილმანი მიზნების

მიღწევის სურვილი ამოძრავებს“ (სტილი დაცულია — ზ. ც.).

უბოდიშოდ უნდა განვაცხადო: ასეთი უაზრობა და, მეტიც, სისულელე სამეცნიერო-მეთოდოლოგიურ ლიტერატურაში კი არა, “კაცების შოუშიც“ არ გამოგონია. სერიოზულ მეცნიერებაზე პრეტენზიის მქონე კაცი ამ ბჟუტურზე აზრის გამოთქმას როგორ იკადრებდა, მაგრამ ეს ბჟუტური სარეფორმო სტრატეგიის ნაწილი რომ არის? რეფორმა კი ჩვენს სკოლებში ხორციელდება, სადაც საქართველოს მომავალი იზრდება.

მაშ, რა გამოდის? მასწავლებელი თუ რაიმე ცოდნას გადასცემს მოსწავლეებს, მაშინ იგი უპასუხისგებლო და ამბიციური ბავშვია? ასეა?

ამგვარ მოსაზრებას არანირი კავშირი არ აქვს სწავლების თეორიასთან. პედაგოგიკასა და პედაგოგიურ ფსიქოლოგიაში, ჩვენშიც და უცხოეთშიც, მიხნეულია, რომ სწავლება არის ცოდნა-გამოცდილების გადაცემა-ათვისების პროცესი. ამასთან, ცოდნა-გამოცდილების გადაცემა-ათვისების მხოლოდ ორი გზა არსებობს — ინფორმაციული და ძიებითი. პირველი ირიბად უკავშირდება შემეცნების პროცესს, მეორე პირდაპირ ეყრდნობა მას. სხვა რამ გზა ბუნებაში არ არსებობს!

ესენი ანუ დეფორმატორები (არ შემშლია!) რა მიზანსაც უსახვევენ სკოლას, ის არა სწავლება-აღზრდას, არამედ წვრთნა-აღზრდას გულისხმობს. აღზრდის მთლიან სისტემაში წვრთნა-აღზრდას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია, მაგრამ მთავარი ორიენტირი, რა თქმა უნდა, სწავლება-აღზრდაა. ეს ბუნებრივია, რადგან სკოლის გენერალური ფუნქცია განათლებაა, ხოლო განათლება სწავლების გარეშე ჯანსაღი გონებისთვის წარმოუდგენელია.

დიდი სიბრძნე არ არის საჭირო იმის მისახვედრად, რომ ჩვენს სკოლას მიზნად უსახვევენ მხოლოდ მომსახურე პერსონალის აღზრდას!

ტურიზმი თუ განვითარდება ჩვენში (ცხადია, უნდა განვითარდეს!), ბუნებრივად იქნება, სასტუმროებსა თუ რესტორნებში, კემპინგებსა თუ ავტოგასამართ სადგურებში, სხვაგან და სხვაგან მათ ჩვენი მოქალაქეები მოემსახურონ, მაგრამ სხვათა მოსამსახურეებად მთელი ერის ტოტალური მომზადება საგანმანათლებლო სისტემის გენერალურ ამოცანად უნდა დავისახოთ? ეს ეკადრება სამიათასწლიანი ბრძოლისა და შემოქმედებითი შრომის ისტორიის მქონე ხალხს?

ჩვენი დეფორმატორები განათლების სფეროში ამა თუ იმ ნოვაციას ისე გამოახვევენ ხოლმე დემოკრატიისა და ჰუმანიზმის საფარველში, რომ კარგად თუ არ დაფიქრდი, გული აგიჩუყდება უთუოდ, ასეა ინკლუზიური სწავლების დანერგვის პროცესშიც.

ცოლო არ არის გონებრივად ჩამორჩენილი ბავშვი, მასობრივ სკოლაში რომ არ ღუბულობენო. ისიც ხომ ადამიანის (უფრო კი — ღვთის) შვილიაო. რაც უნდა უნიჭო იყოს (დებილი, იბეცილი!), საზოგადოებასთან

ადაპტაცია მასაც ხომ სჭირდებაო. კლასში რომ ერთი-ორი გონებაჩამორჩენილი თანატოლი ეყოლებათ, ნორმალური ინტელექტის ბავშვებში მათი მდგომარეობა სიბრაღულს გამოიწვევს და ისინი სხვაზე ზრუნვას ისწავლიანო, — დაგვანამუსეს დეფორმატორებმა.

საზოგადოებასთან ადაპტაცია ის არის, როცა პიროვნება არასრულფასოვნების კომპლექსისაგან გათავისუფლდება საზოგადოებასთან სოციალური ურთიერთობის პროცესში. როდის უფრო ნათლად გააცნობიერებს და დააფიქსირებს მოზარდი თავისი გონებრივი შესაძლებლობების დეფიციტს — მასობრივ სკოლაში, თუ სპეციალურ სასწავლო დაწესებულებაში, სადაც დაახლოებით ერთნაირი განვითარების ბავშვები სწავლობენ მათი ინტელექტის თავისებურებებთან მისადაგებელი პროგრამებითა და სახელმძღვანელოებით. სად უფრო აქვთ წარმატების შანსი, რაც განვითარების ყველაზე ქმედითი სტიმულია?

სპეციალურ სკოლაში გონებრივად ჩამორჩენილი ბავშვების აზროვნების ტემპისა და თავისებურებების შესაბამისად არის ორგანიზებული სწავლების პროცესი. ამიტომ იქ თითოეულ ბავშვს აქვს წარმატების შანსი და მათი განვითარება უსათუოდ მივა გარკვეულ სოციალურად ღირებულ კონდიციამდე. მასობრივ სკოლაში ამის შანსი ნულის ტოლია!

ერთ-ერთი სოციოლოგიური გამოკითხვისას ერთმა მეოთხეკლასელმა კითხვაზე — რამდენი მოსწავლეა თქვენს კლასში? ასე უპასუხა: ოცდამედი მოსწავლე და ერთი ინკლუზიური ბავშვიო.

სრული ადაპტაცია მომხდარა! ე. წ. ინკლუზიურ ბავშვს თანაკლასელები მოსწავლედ არ თვლიან. მეტი სოციალური გაუცხოება რაღა გინდა?

ძალიან კარგად იციან რეფორმის იდეოლოგებმა, რომ მასობრივ სკოლაში ე. წ. ინკლუზიური ბავშვები ნორმალური ინტელექტის ბავშვების დონეზე ვერ მივლენ, აი, ნორმალურების გამოთავიანება კი შესაძლებლად მიაჩნიათ. სატელევიზიო გადაცემას, „ქალურ ლოგიკას“ რომ ვუცქერი ხოლმე, ვრწმუნდები, რომ ჩვენი განათლების სისტემა მოსწავლეთა გამოთავიანების ამოცანას წარმატებით წყვეტს. ამას წინათ ამ ე. წ. შოუში ორ გამოპრანჭულ, ფეხიფეხზე გადადებულ ახალგაზრდა ქალს (რომელთაგან ერთმა გიდი ვარო, თქვა, მეორემ კი ბიზნესის მენეჯერობა დაიბრაღა) კითხვა დაუსვეს: რამდენი ნულია მილიარდშიო. იმ ორმა კარგა ხანს იღავა: ერთი ამტკიცებდა მილიარდში მილიარდი ნულიაო, მეორე კი დარწმუნებული იყო, რომ მილიარდში ნული საერთოდ არ არის. საბოლოოდ იმაზე შეთანხმდნენ, რომ მილიარდს ნული არ აქვსო.

სასკოლო რეფორმის ანტიეროვნული მიზნები აშკარად გამოჩნდა საქართველოში უცხოური ენის ორი ათასი ე. წ. პედაგოგის ჩამოყვანით. უცხოური ენის ცოდნა რომ ძალიან კარგია, ეს ჩვენი პაპის პაპის პაპის პაპამაც კარგად იცოდა და იცოდნენ კიდევ უცხოური ენები ჩვენმა წინა-

პრებმა, მაგრამ ეს ორი ათასი კაცი მართლა უცხოური ენის სწავლების მიზნით ჩამოვიდა, თუ ჩამოიყვანეს?

მესტიის რაიონის სოფელ უშგულში, ხარაგაულის რაიონის სოფელ საღანძილში, თუ თელავის რაიონის სოფელ ვანთაში ქართული ენის აბსოლუტურად უცოდინარ ამერიკელს რომ გააგზავნი, ქართულ ოჯახში ჩაასახლებ, ის ასწავლის ადგილობრივ ბავშვებს ინგლისურს, თუ, პირიქით, ისინი ასწავლიან მას ქართულს. ეს ცუდი არ არის, მაგრამ მასაც შეუძლია აქაურებს ასწავლოს... ამერიკული ცხოვრების წესი. ის წესი კი არა, რომლითაც ობიგატელი ამერიკელი ცხოვრობს — სწავლობს, შრომობს, შვილებს ზრდის, იღვწის; არა! ცხოვრების ის წესი, რომელიც ჩვენი ცხოვრების წესისაგან რადიკალურად განსხვავებულია და მოზარდის თვალსა და ყურს სწორედ ამ განსხვავებულობით იტაცებს. ამიტომ ჭარბობდნენ იმ მისიონერ „პედაგოგებში“ ფლექტჩერები და არა როჯერსისა და დიუის პედაგოგიკის მიმდევრები.

საქართველოში სასკოლო რეფორმის დეფორმაციულ ასპექტებზე ძალიან დიდხანს შეიძლება საუბარი და არც საილუსტრაციო მაგალითების მოძიებაა ძნელი, მაგრამ ამჯერად აქ დავსვამ წერტილს. მე მგონია, მკითხველს ასე თუ ისე მივანიშნე იმ ტენდენციაზე, რომელიც აშკარად მეტყველებს იმაზე, თუ როგორ მეთოდურად მივდივართ საყოველთაო წიგნიერების დამკვიდრების ეროვნული სისტემიდან, საყოველთაო უწიგნურობის ანტიეროვნული სისტემისაკენ.

